

температуры тела, а также зафиксированные в народном языке представления о лихорадке, которые являются культурно детерминированными и преимущественно лакунарными.

Ключевые слова: *мотивация, лингвокультурные особенности, внутренняя форма, номинация, народная медицина.*

Labenko O. V Motivational relations in the system of vernacular nominations of the microfield FEVER in Ukrainian and English languages.

Summary

The article deals with the linguocultural directions of motivational relations in the system of vernacular nominations in the lexical-semantic microfield FEVER in Ukrainian and English languages. The author suggests that such a nomination often implement the semantics of the disease with the characteristic signs of increased body temperature as well as the fixed in the vernacular language believes about the fever, which are culturally determined and predominantly lacunae.

The actuality of the research lies in the fact that the motivational processes that affect vernacular medicine lexical units as well as the linguocultural coding of nominations nominations in Ukrainian and English are not yet studied.

The object of study are considered mainly lexical units relating to the microfield FEVER in English and Ukrainian, taken from lexicographical and ethnographic sources of the nineteenth century.

The main aim of the article is an attempt to explore the motivational relations in the microfield of FEVER and to discover the importance of the linguocultural component in the motivator VS motivated words relations.

The research task is to find out the figurative component specifics in the motivational structure of selected nominations.

Key words: *motivation, linguistic and cultural peculiarities, internal form, nomination, traditional medicine.*

УДК 81'25:811.161.2:811.133.1

Лазарєв О. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Уманського національного університету садівництва
E-mail: cool.oleg333@yandex.ua

**ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
У ФРАНЦУЗЬКОМУ ТЕКСТІ**

У статті проаналізовано відтворення окремих семантичних груп української історичної термінології у французькому тексті і вказано на деякі проблеми передачі українознавчих назв французькою мовою. Відтворити або перекласти термін – означає правильно і повною мірою передати засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови. Встановлено, що більшість українознавчих історичних назв відтворені неопосередкованим способом, тобто їм надано певну україномовну форму.

Ключові слова: *українська історична термінологія, французький текст, відтворення, українознавчі назви, опосередкований і неопосередкований способи.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми вироблення традицій відтворення української історичної термінології французькою мовою, орієнтованої на українську мову, визначена нагальними соціально-політичними та економічними проблемами європейської спільноти. У наші дні французькі історики почали використовувати історичні терміни, орієнтовані на українську мову. Це, насамперед, стосується провідного французького вченого в галузі дослідження країн Східної Європи, зокрема й України, Алена Безансона [1], який у своїх працях вживає українську історичну термінологію, відтворену безпосередньо з української мови. Значну роль відіграла і така праця на історичну тематику, як «Histoire del'Ukraine» академіка Національної академії наук України Аркадія Жуковського [7; 2].

Метою статті є спроба проаналізувати відтворення окремих семантичних груп українізмів і вказати на деякі проблеми передачі українських історичних термінів французькою мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для означеного аналізу з книги Аркадія Жуковського «Histoiredel'Ukraine» була вибрана історична термінологія з розділів «Lesdébutsdumouvementcosaque (à partirduXVsiècle)» і «L'ériquedel'EtatdesCosaques (1648 – finduXVIIIsiècle)». Історичні терміни цього періоду поділено на семантичні групи: історичні назви держави, історичні географічні назви та одиниці адміністративного (військово-адміністративного) поділу території держави, назви історичних установ, посадових осіб, військово-козацька термінологія, власні імена видатних історичних осіб. Аналіз зазначених семантичних груп складатиметься з таких пунктів: зміст історичного терміна, спосіб його відтворення, вживання терміна та його наявність у словниках, графічні й фонетичні особливості відтворення терміна.

Перш ніж почати детальний аналіз семантичних груп української історичної термінології, потрібно зазначити, що перекласти або відтворити термін – означає правильно і повною мірою передати засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови.

Таким чином, семантично українську історичну термінологію, що вживається у книзі Аркадія Жуковського «Histoiredel'Ukraine», можна віднести до різних груп.

I. Історичні назви держави. До цієї семантичної групи входять такі власні назви: *Petite-Russie, Ukraine, SitchZaporogue*. Відображення цих термінів характеризується низкою особливостей. *La Petite-Russie* (Малоросія) – назва відтворена частковим калькуванням. *L'Ukraine* (Україна) – це запозичення, яке трансформувалось у традиційну французьку назву нашої держави. *LaSitchZaporogue* (Запорізька Січ) – у словниках цього слова немає, проте в літературі воно вживається [8, с. 276; 9, с. 64].

II. Історичні географічні назви та одиниці адміністративного поділу. Ця семантична група об'єднує такі підгрупи термінів: назви історичних територій України, історичні терміни адміністративного поділу території України, історичні географічні назви міст. Ці підгрупи термінів відтворюються у французькому тексті здебільшого як запозичення безпосередньо з української мови, але кожен термін має свої особливості у відображенні.

1. Назви історичних територій України: *Podolie – Поділля, Galicie – Галичина, Volhynie – Волинь, Boukovine – Буковина*. Всі ці назви – запозичення з української мови, які стали традиційними назвами територій України у французькій мові. Однак з погляду написання цих назв існують деякі особливості. У назві *laGalicie* український фарингальний щілинний звук [г], що не має аналогу у французькій мові, відтворюється через літеру *G*, хоча за загальноприйнятими правилами [г] передається через *h*. У назві *laVolhynie* на письмі українське [и] передається французькою літерою *u*. Наявність літери *h* у цій назві вказує на тверду вимову звука [л] [3; 5]. Також при відтворенні історичних назв територій України зберігається жіночий рід, на що вказує означений артикль *la*.

2. Одиниці адміністративного поділу території України: *Ukrainedelarivegauche – Лівобережна Україна, Ukrainedelarivedroite – Правобережна Україна*. Ці назви відтворені за допомогою пояснювального перекладу з елементами транспозиції. Складні прикметники *лівобережна* і *правобережна* передається через сполучення прийменника *de* з іменником *larive* та прикметниками *gauche* та *droite*.

3. Географічні назви міст також мають багато цікавих особливостей, відтворюючись у французькому тексті: *Zaporijia – Запоріжжя, Tchuhyrun – Чигирин, Batourun – Батурин, BilaTserkva – Біла Церква, Tchernihiv – Чернігів, Tcherkasy – Черкаси*. Всі ці назви є запозиченнями безпосередньо з української мови. У цьому випадку вони передаються неопосередкованим способом, наближено до україномовного звучання. У виборі україномовних форм історичної термінології, зокрема власних назв міст, наявні дві протилежні тенденції: фонетична і традиційна. Найголовніша відмінність між ними полягає у способі відтворення українського голосного [и] у французькій вимові та графіці. Відповідно до правил французької фонетики у читається як [і], а графічно у передає українське [и]. Стосовно приголосних звуків український передньоязиковий зімкнено-щілинний [ч], що не має аналога у французькій мові, відтворюється за допомогою буквосполучення *tch*, що читається як [tʃ]. Африката [ц] відтворюється через буквосполучення *ts*, що читається як [ts], а фарингальний щілинний [г] традиційно передається через *h*.

У назві *Zaporijia* звук [ж'] відтворюється через літеру *j*. У книзі «Histoire de l'Ukraine» пояснюється походження назви міста за допомогою транслітерації (*zaporojamy*), а також за допомогою пояснювального перекладу *au-delà des rapides* [7, с. 37]. У назві *Tcherkasy* український графічний образ відтворюється, в цьому випадку, з однією літерою *s*, незважаючи на те, що між двома голосними вона позначала б звук [z], а не [s].

Для назви столиці України у французькому тексті існує традиційна, відтворена через посередництво російської мови графічна форма *Kiev*, яка вимовляється як [kjef], що суперечить українському звучанню. Аналіз показав, що більшість назв цієї семантичної групи української історичної термінології відтворена наближено до українського звучання, а назва столиці нашої держави не має усталеної і правильної україномовної форми.

4. Одиниці військово-адміністративного поділу території держави: *régiments (polky)* – *полки*, *khanat de Crimée* – *Кримське Ханство*. Історична термінологічна назва *les régiments (polky)* передається, як семантична калька, та за допомогою транслітерації у дужках неопосередкованим способом. Історичний термін *lekhanat de Crimée* відтворюється традиційно, відповідно до французької мови, також тут спостерігається транспозиція. Прикметник *Кримське* відтворюється за допомогою сполучення «прикметник + іменник» власна назва з прийменником *de Crimée*. У слові *lekhanat* щільний задньоязиковий звук [x] передається буквосполученням *kh*, що читається як [k].

IV. Назви історичних посадових осіб: *hetman* – *гетьман*, *khan de Crimée* – *татарський хан*. Назва *unhetman* відтворена як запозичення безпосередньо з української мови із зазначеними вище особливостями. Історичний термін *lekhan de Crimée* передається так само, як і Кримське Ханство, але українською мовою – це хан татарів (кримських), а французькою мовою – це хан Криму. У словнику [10, с. 1243] слово *lekhan* читається як [kã].

V. Військово-козацька термінологія. *Uncosaque (козак)* – це слово тюркського походження, яке ввійшло до французької мови під час опису українського козацтва, і його можна вважати українізмом. Слово *le cosaque* широко застосовується у французькій літературі та міститься в усіх словниках французьких видавництв. За словником [6, с. 552], слово *le cosaque* було введено Французькою академією 1762 року. Звичайно, це слово пристосувалося до граматичних законів французької мови. Наприклад, А. Жуковський використовує різні форми слова козак: *cosaque* (прикметник), *cosaques* (як нація), *cosaquerie* (козацтво) тощо. Також у книзі «Histoire de l'Ukraine» пояснюється походження козаків (це були шукачі здобичі в степах України «здобичники») і пропонується транслітерація (*zdobytchnyky*). Історичний термін одиниці поділу козацького війська *les koureni* – *курені* відтворено як запозичення неопосередкованим способом з української мови. У французькому тексті вживається лише у множині, на що вказує означений артикль *les*. Два історичні терміни, що позначають найяскравіші періоди епохи козацтва *l'époque de Khmelnytskyi* – *Хмельниччина* і *l'époque de Mazepa* – *Доба Мазени* відтворені неопосередкованим способом через пояснювальний переклад. В українському відповіднику немає терміна «Мазепинщина», а лише Доба Мазепи, але Доба Богдана Хмельницького і Хмельниччина.

VI. Власні імена [4] історичних осіб доби козацтва повною мірою можна віднести до української історичної термінології, тому що без цих назв неможливо вивчати історичну дисципліну. Кожне ім'я історичних діячів містить у собі історієзнавчий зміст. Із ними пов'язані епохи, періоди та події історії. Важливим є те, що за допомогою цих імен можна простежити, як вони відтворюються у французькому тексті. Означений історичний період визначається такими історичними діячами: *Petro Mohyla* – *Петро Могила*, *Bohdan Khmelnytskyi* – *Богдан Хмельницький*, *Ivan Mazepa* – *Іван Мазепа*, *Ivan Gonta* – *Іван Гонта*, *Pavlo Poloubotok* – *Павло Полуботок* та інші. Зі згаданих власних імен історичних діячів видно, що вони передані неопосередкованим способом, наближено до українського звучання. Так як і більшість власних назв, вони відтворюються як запозичення безпосередньо з української мови.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, проведений аналіз семантичних груп української історичної термінології дозволяє визначити загальні властивості її відтворення у французькому тексті. Отже, українське [и] передається через французьку літеру *u*, власні назви, що закінчуються на -ий у французькій інтерпретації мають закінчення -*ui*, звук [ц] відтворюється через *ts*, [ч] через *tch*, а [x] відповідно через *kh*.

Особливим є відтворення звуків [г] та [г] – відповідно через *h* та *g*. Важливо також зазначити, що більшість українознавчих історичних назв відтворені неопосередкованим способом, тобто їм певною мірою надано україномовну форму. У подальших дослідженнях буде доцільним вивчити спосіб відтворення українізмів у французьких текстах, який орієнтований безпосередньо на українську мову, та схарактеризувати репрезентацію українознавчої лексики засобами французької мови у чітко визначеному напрямі.

Список використаної літератури

1. Безансон А. Бедствие века. Коммунизм, нацизм и уникальность катастрофы / А. Безансон; пер. с французского Я. Горбаневского. – Москва; Париж : «МИК» – «Русская мысль». – 104 с.
2. Жуковский А. Нарис Історії України / А. Жуковский, О. Субтельний. – Львів : Наукове товариство імені Тараса Шевченка, 1992. – 230 с.
3. Прокопова Л. І. Приголосні звуки / Л. І. Прокопова // Сучасна українська літературна мова. – Книга І. Фонетика / заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1969. – С. 130–217.
4. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наукова думка, 1996. – 335 с.
5. Тоцька Н. І. Голосні звуки / Н. І. Тоцька // Сучасна українська літературна мова. – Книга І. Фонетика / заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1969. – С. 50–130.
6. Hatzfeld A. Dictionnaire général de la langue française / A. Hatzfeld, A. Darmesteter, A. Thomas. – Paris : Delagrave, 1926. – Т. I. – 1695 р.
7. Joukovsky A. Histoire de l'Ukraine / A. Joukovsky. – Paris : Dauphin, 1993. – 290 p.
8. Lessur M. Histoire des Cosaques / M. Lessur. – Paris : H. Nicolle, MDCCCXIV. Т. I. – 327 p.
9. Mérimée P. Les Cosaques d'autrefois / P. Mérimée. – Paris : Michel Lévi Frères, 1865. – 260 p.
10. Nouveau Petit le Robert. Dictionnaires le Robert / P. le R. Nouveau. – Paris, 1993. – 2260 p.

Лазарев О. В. Проблема воспроизведения украинской исторической терминологии во французском тексте.

Аннотация

В статье проанализировано воспроизведение отдельных семантических групп украинской исторической терминологии во французском тексте и указано на некоторые проблемы передачи украиноведческих названий во французском языке. Воспроизвести или перевести термин – значит верно и в полной мере передать средствами одного языка то, что уже выражено ранее средствами другого языка. Установлено, что большинство украиноведческих исторических названий воспроизведены непосредственным способом, то есть им дана определенная украиноязычная форма.

Ключевые слова: украинская историческая терминология, французский текст, воспроизведение, украиноведческие названия, посредственный и непосредственный способы.

Lazarev O. V. Problem of reproduction of the Ukrainian historical terminology in the French text.

Summary

The problem of making traditions of reproduction of the Ukrainian historical terminology by French oriented to the Ukrainian language defined urgent socio-political and economic problems of the European Community.

The article analyzes the reproduction of certain semantic groups of the Ukrainian historical terminology in the French text and it is indicated some problems of transfer of Ukrainian names in French. Analysis of semantic groups consist of the following: the historical meaning of the term, the way of its reproduction, the use of the term and its presence in the dictionaries, graphic and phonetic features of the term reproduction. Reproduction or translation the term – means to transmit faithfully and fully by means of a language that has previously expressed by means of another language. It was established that the majority of Ukrainian historical names translated by the unmediated way, that they have been granted a Ukrainian language form.

Further studies will be appropriate in all respects to explore a way of reproduction of the Ukrainisms in the French text, which focuses directly on the Ukrainian language and direct transfer of Ukrainian vocabulary in French by means of clearly defined direction.

Key words: Ukrainian historical terminology, the French text, reproduction, Ukrainian names, mediated and unmediated ways.